

ГРИГОРОВА Г. Л.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ЩОДО КОМПЛЕКСНОГО ХАРАКТЕРУ ІНСТИТУТУ ЮВЕНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Незважаючи на науковий інтерес до комплексних правових утворень, найбільш розповсюдженим залишається підхід до виокремлення видів юридичної відповідальності лише у рамках профілюючих галузей права. Ряд авторів, оспорожуючи такий підхід, вказують на недостатню розробленість поняття «юридична відповідальність» на теоретичному рівні [1, с. 11, 2, с. 73], зокрема В. А. Тархов, зазначає, що «основний недолік більшості визначень — їх односторонність, неможливість охопити ними різноманітних випадків відповідальності по всіх галузях права, що необхідно для загальнотеоретичних визначень» [1, с. 39–42].

Класичні постулати поділу відповідальності на види виходять із чіткої необхідності «підкріплення» певного виду відповідальності нормою-санкцією, що міститься у відповідному кодифіковану акті [4, с. 642,]. Таких підхід зводить відносини відповідальності до найбільш врегульованих та досліджених правових явищ, залишаючи у певних випадках поза межами вивчення нові правові інститути, негативно впливаючи на їх динамічність. Так, зокрема, норми ювенального права наявні як у нормативно-правових актах, що регулюють виключно відносини, одним із суб'єктів яких є дитина (Закон України «Про відпочинок та оздоровлення дітей»), так у і галузевих законодавчих актах (наприклад, норма ЦК України щодо часткової та неповної цивільної дієздатності). Відповідно і норми, що стосуються відповідальності неповнолітніх «розкидані» по нормативним актам різної галузевої належності. Об'єднання їх у єдиний кодифікований акт може призвести до його юридичної громіздкості, адже регулювання ювенальних (у тому числі охоронних) правовідносин має охоплювати головні сфери соціального буття дітей.

Слід погодитись із твердженням Н. А. Чечіної та П. С. Елькінда що сьогодні важко уявити існування галузі права, яка не має своїх власних правових вимог і дозволів [5, с. 35] К. В. Басін, звертаючись до цієї проблеми, доходять висновку, що на сьогодні, окрім традиційних підстав поділу юридичної відповідальності на види, слід виокремлювати нові критерії її диференціації, зокрема: характер правопорушення, вид санкції та сферами правового впливу [6, с. 9.].

Незважаючи на відсутність у науковій спільноті єдиної позиції щодо місця ювенального права у сучасній системі права України, незаперечним залишається факт динамічного розвитку законодавства, що регулює правове місце дитини у суспільстві, а отже потребує теоретико-правової конкретизації. Коло суспільних відносин за участю

дитини регламентується нормами права різної галузевої приналежності, що дає змогу стверджувати про комплексний характер ювенального права. Як комплексне правове утворення ювенальне право досліджується у працях Н. М. Крестовської, С. О. Ветошкіна, О. В. Зарєєва.

Питання автономності інститутів відповідальності в структурі комплексної галузі права не знайшло систематизованого дослідження у сучасні науці. Певну спробу вирішення цієї проби здійснено у дослідженнях П. С. Косянчук. Автор категорично відкидає можливість виокремлення комплексних інститутів юридичної відповідальності, як і комплексних галузей права, адже це порушить логічність системи права та призведе до «підміни основи поділу» при формуванні правових одиниць. В якості прикладу автор критикує існування господарсько-правової відповідальності, вказуючи на неорганічне поєднання в ній адміністративних охоронних процедур та заходів цивільної відповідальності [7, с. 8–9]. Протилежної думки дотримується М. В. Витрук, визначаючи можливість виділення у рамках функціональних зв'язків між галузями права комплексних інститутів юридичної відповідальності. Так, автор стверджує, що «комплексний характер міжгалузевих інститутів юридичної відповідальності полягає в наявності загальних цілей, функцій, принципів, видів юридичної відповідальності, загальних заходів, що складають їх зміст, незалежно від галузевого предмета регулювання ...» [8, с. 91]. Повністю погоджуючись із позицією автора, зазначимо, що нормативне регулювання інституту ювенальної відповідальності дотичне до більшості галузей права, що включають до своєї структури галузеву відповідальність. Так, особливості процесуальної реалізації відповідальності щодо неповнолітніх встановлена Главою 38 КПК «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх», ст. 222, 1179, 1181, 1182 ЦК України, ст. 13, 24–1 КпАП України тощо.

Необхідність дослідження інституту відповідальності неповнолітніх як окремого міжгалузевого утворення привертає увагу вчених протягом останнього десятиріччя. Однак, незважаючи на затвердження на законодавчому ряду програмних положень щодо реформування інституту відповідальності неповнолітніх, його дослідження продовжує крокувати у непов'язаних галузевих напрямках.

Ювенальне право, будучи комплексною галуззю права, охоплює не лише регулятивні, але і охоронні відносини, а тому не може бути позбавлене власного інституту відповідальності. Побудова міжгалузевої конструкції відповідальності неповнолітніх (інституту ювенальної відповідальності) надасть можливість вирішити дві найбільш нагальні проблеми правового статусу дитини як на теоретичному так і правозастосовочному рівні: визнання неповнолітнього повноправним суб'єктом правовідносин (відмови від принципу пріоритету батьків над дитиною) та уніфікації принципів відповідальності неповнолітніх у всіх галузях права (затвердження принципу пріоритету виховних та відновних заходів відповідальності).

Список використаних джерел

1. Юзефович Ж. Ю. Функции юридической ответственности и формы их реализации по российскому законодательству: дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история учений о праве и государстве» / Ж. Ю. Юзефович. – Москва, 2004. – 172 с.
2. Богданова М. С. Юридическая ответственность: основание, виды, субъекты дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теория права и государства; история права и государства; история политических и правовых учений» / М. С. Богданова. – Москва, 1998. – 187 с.
3. Тархов В. А. Понятие юридической ответственности / В. А. Тархов // Правоведение. – 1973. – № 2. – С. 33–43.
4. Хачатуров Р. Л. Общая теория юридической ответственности : монография / Р. Л. Хачатуров, Д. А. Липинский – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2007. – 950 с.
5. Чечина Н. А. Об уголовно-процессуальной и гражданско-процессуальной ответственности / Н. А. Чечина, П. С. Элькин // Советское государство и право. – 1973. – № 9. – с. 33–41.
6. Басін К. В. Юридична відповідальність: природа, форми реалізації та права людини: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / К. В. Басін. – К., 2006. – 19 с.
7. Косянчук П. С. Окремі питання розмежування видів правової відповідальності за галузями права / П. С. Косянчук // Трансформація юридичної відповідальності на сучасному етапі розвитку суспільства: матеріали між нар. наук.-практ. конф., 12 червня 2008 року. – Д.: ДонУЕП, 2008. – С. 6–10.
8. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности / Н. В. Витрук. – М. : Норма, 2009. – 259 с.

СЕЛЬСЬКА В. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри загальнотеоретичної юриспруденції

ПІДСТАВИ ТА УМОВИ СУБСИДАРНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В юриспруденції традиційно виділяють дві категорії: підстави та умови відповідальності, хоча їх розмежування є дискусійним. Вважаємо за доцільне не погодитися з позицією тих правників, які визначають, що «підстава» — це те, що породжує яке-небудь явище, фундамент, на який останнє спирається і яке визначає його природу. «Умова» — це ті ознаки, які характеризують підставу та без наявності яких явище не може виникнути [4, с. 56].